9e Jaargang.

SEPTEMBER 1932
No. 9

ZUID-AFRIKA®

MAANDBLAD

VOOR DE CULTUREELE EN ECONOMISCHE BETREKKINGEN TUSSCHEN NEDERLAND EN ZUID-AFRIKA

WAARIN IS OPGENOMEN HET „MAANDVERSLAG VAN DE COMMISSIE VOOR DEN NEDERLANDSCH-ZUID-AFRIKAANSCHEN HANDEL".

Uitgave van DRUKKERIJ EN UITGEVERIJ J. H. DE BUSSY, AMSTERDAM (Takken te KAAPSTAD en PRETORIA).

ABONNEMENTSPRIJS *f* 6.— PER JAAR VOOR HOLLAND, 12 sh. VOOR ZUID-AFRIKA, FRANCO PER POST.

Adres der Redactie: KEIZERSGRACHT 141, AMSTERDAM, C.

OVERZICHT.

De Positie der Regeering. — Opnieuw Kosi-baai.

Het getij keert. Er komt meer vertrouwen. Zoo luiden onderscheidene berichten uit de Unie. Het is, na Colesberg en de Natalsche actie tot afscheiding, daar rustiger geworden. De Ottawa-conferentie verloopt bovendien zonder schokken — zelfs het Natalsche protest tegen min. HAVENGA's optreden kon geen schok teweeg brengen — en het resultaat dezer conferentie, waarover elders geschreven wordt, zal Zuid-Afrika's vleeschhandel misschien goed doen.

Colesberg's verkiezing werkt na.

Gen. SMUTS moge verklaard hebben niet ontevreden te zijn over den uitslag, een vooraanstaand S.A.P.-journalist heeft in de Londensche „Times" uiteengezet, hoe zijn partij over die verkiezing denkt.

Hij schrijft:

> „Colesberg is wat zijn kiezersbevolking betreft zóó samengesteld, dat men haar kan noemen een sleutelkiesafdeeling. Een verkiezing in Colesberg is altijd een goede toetssteen voor de populatiteit van de regeering. Had zij Colesberg verloren, dan zouden de gevolgen voor haar heel ernstig geweest zijn, dan zou haar prestige gezonken, haar toekomst onzeker zijn. Ook voor de oppositie was deze verkiezing echter van groote beteekenis. Had zij de overwinning behaald, dan zou blijkbaar het getij voor de regeering zijn gekeerd, haar goud-politiek haar ten val zijn geworden en de toekomst van het land in de handen der S.A.P. liggen.... maar, nu dat niet zoo is, rijst de vraag: „wanneer zal het getij wel keeren te haren gunste?" Zal het ooit keeren? Want nu de regeering op het platteland geen terrein heeft verloren behoort zij de volgende algemeene verkiezing in 1934 te winnen!"

Zoo ziet een man van gezag onder de S.A.P. Colesberg aan.

* * *

Als het in Natal spant en zijn verhouding tot de Unie in het geding komt, of wanneer het noodig is tegen de Portugeezen den vinger dreigend op te steken, dan wordt op Kosi-baai en haar toekomst de aandacht gevestigd. Want Kosi-baai ligt in N. Natal, tusschen Lourenço Marquez en Durban, en deze natuurlijke haven zou met betrekkelijk weinig kosten tot een pracht-haven kunnen worden ontwikkeld. Toen de vorige regeering een nieuw contract moest sluiten met Portugal en ten opzichte van Lourenço Marquez zóó veeleischend was, dat het niet bereid was op die eischen in te gaan, trok gen. SMUTS met gevolg naar Kosi-baai en liet opmetingen doen. 't Was de dreigende vinger.

Nu Natal weerspannig is en gen. KEMP ter wille van de Rooisandsche besproeiingsonderneming aan de Pongolarivier naar de Oostelijke deelen van het kiesdistrict Vrijheid wilde gaan en Kosi-baai bezoeken, zag de spraakmakende gemeente en de pers er een vermaning in aan het adres van Natal, maar gen. HERTZOG heeft

Een bezoek van Mr. Hendrik Swellengrebel aan den Kafferkapitein Jeramba.

Een onuitgegeven bijdrage tot de zeden en gebruiken der Zuidafrikaansche Kaffers ten jare 1776.

In het met dit nauw verwante periodiek „De Indische Gids", Maart-aflevering 1932, heb ik in mijn desbetreffend artikeltje Mr. HENDRIK SWELLENGREBEL, domdeken van Utrecht, reeds als „een vergeten Afrika-reiziger" aan het belangstellend publiek voorgesteld en daarin verder voornamelijk gewezen op het groote nut en de historische beteekenis van de 66 op diens drie reizen, door de Kaapkolonie ondernomen in 1776 en '77, vervaardigde aquarellen door den Duitschen teekenaar JOHANNES SCHUMACHER. De heer SWELLENGREBEL leidde bij die gelegenheid drie expedities: een landtocht van 10 Sept.—26 Dec. 1776 langs het Noordoosten der Kaapkolonie tot in het Kafferland en langs de Zuidoostkust weer terug; een tweede reis van korteren duur naar het Heeren Logementsgebergte en den mond der Olifantsrivier in het Noorden der kolonie gedurende 12—29 Januari 1777 en nog een laatste reisje, gedaan naar de Saldanha- en St. Helenabaaien en verder van 18—31 Juli 1777.

De op deze reizen bijgehouden journalen en relazen noch de bij die gelegenheid vervaardigde schetsen, aquarellen, kaartontwerpen, enz. zijn tot dusverre uitgegeven, terwijl het bijbehoorend illustratie-materiaal en de korte notities evenmin aan het belangstellend en deskundig publiek bekend zijn gemaakt, schreef ik in bedoeld artikeltje verder en daar de tijdsomstandigheden voorloopig niet gunstig zijn, om een dergelijke uitgave te bevorderen, achtte ik het niet ondienstig, om bij wijze van proef een enkel detail uit deze onuitgegeven stukken in het licht te geven, opdat men ongeveer wete, althans een indruk krijge,

25. Een Caffers Captein.

wat deze handschriftelijke collectie uit de „Swellengrebeliana" zooal heeft aan te bieden over Hollandsch Afrika in den tijd der Compagnie.

Daarbij houde men in 't oog, dat de bedoelde journalen naast hun vele geographische, ethnologische en natuurhistorische bijzonderheden vooral belangrijk zijn uit het oogpunt van de *economische ontwikkeling dezer voormalige Nederlandsche kolonie.* Zij bevatten namelijk waardevolle *economische* gegevens voor de kennis van het maatschappelijke leven der kolonisten in de tweede helft der 18de eeuw. De heer SWELLENGREBEL ondernam zijn reizen vooral met het doel om een onderzoek in loco in te stellen naar de levensvoorwaarden, bestaansmiddelen en -mogelijkheden en om *daarin zoo noodig verbetering te brengen met hulp uit het moederland door de aandacht zijner landgenooten te vestigen op de landbouwhuishoudkundige toestanden en andere economische factoren aan de Kaap.* Ook uit mr. SWELLENGREBEL's nagelaten en op deze zaken betrekking hebbende correspondentie, in een viertal portefeuilles bijeengebracht, blijkt dat duidelijk genoeg. Een enkel gegeven uit de bovenbedoelde journalen moge deze bewering even illustreeren.

„Langs de Groote en Kleine Vischrivier tot hier toe (de plaats van P. ERASMUS bij de Comdagasche heuvels) liggen 14 à 15 plaatsen, doch op de meeste hebben de bewoners een zeer middelmatig bestaan, gelijk blijkt uit den volgenden opgaaf van eenen F. BOTHA, hier omstreeks wonende, te weten:

Hij verkocht 's jaarlijks op zijn hoogst 100 hamels à 5 schellingen ..... *f* 150.—
Hij had nu in 2 Jaren geene boter gemaakt, doch weder in de beesten komende, kon hij 1000 ℔ maken à 3 st. ..... *f* 150.—
Zelf kon hij nog niet maken, omdat er hier omstreeks geen kanna boschjes wassen; maar hij hoopte dat werkstellig te zullen kunnen maken, schoon hij dat hout een schoft ver moest halen. — Hiertegen won hij nog geen korl koorn en moest dus zijn brood koopen, dat gerekend tegen 50 M. 's jaars à Een Ducaton ..... *f* 180.—
Dan moet hij kleederen hebben en de Recognitie van 24 Rijksd.: 't geen hij hoopte met ossen te zullen kunnen doen betalen.
Zijne Rijkdom bestond in 500 schapen en een span beesten met eenen wagen.

Schoon het bij anderen wat ruimer toegaat, heb ik niet kunnen zien, dat er meer dan ordentelijk, ja bij de meesten nog wel schraal de kost overschiet. Dit is dan ook de reden, dat op verscheiden plaatsen meer dan een huisgezin wonen, die zamen in Compagnieschap doen, gelijk bij den Ouden Koekemoer, daar drie getrouwde paren met hunne kinderen in een hiervoren beschreven huis woonden,[1]) en bij K. VAN DER MERVE en anderen meer. Vallen de Colonisten, die naderbij en aan de Hoofdplaats wonen, in 't gemeen niet zeer werkzaam; deze

[1]) Wij zullen de beschrijving daarvan hierna nog laten volgen, wijl zij wel een zeer juist idee geeft van de groote moeilijkheden der landbouwende kolonisten.

verafgelegen zijn het veel minder; zij dragen volkomen het karakter van veehouders en jagers".

Intusschen wenschen we in deze bijdrage in de eerste plaats op de beteekenis zijner reisverslagen in geographisch en ethnologisch opzicht even het licht te laten vallen en daarom laten we thans maar direct het relaas zijner ontmoeting met den kafferhoofdman Jeramba volgen, die plaats had op 27 en 28 September van het jaar 1776, dus tijdens de eerste expeditie. Het gezelschap bestond buiten den heer SWELLENGREBEL, diens vriend P. CLOETE en den doctor HAGH, alle drie te paard, uit den knecht van voornoemden heer CLOETE, I. SWANENPOEL, twee wagenrijders, een teekenaar (J. SCHUMACHER), kok en knecht, benevens acht Hottentotten en voerde drie wagens, een kar, 68 trekossen en 7 rijpaarden mede.

Zaterdag den 26sten September was de tocht door een klein riviertje, de Kakouri genaamd, gestadig over grazige heuvels en bebouwbaar land gegaan in de richting O. Z. O., waarbij de zonshoogte gemeten werd op 70° 6′ op een breedte van 32° 34′ Z.B. Men ontmoette eenige Afrikaansche hartebeesten, springbokken en quagga's en bevond den bodem ter plaatse ongeschikt voor de bevloeiing en het maken van waterleidingen voor de irrigatie, wijl de rivier te diep lag. De heer SWELLENGREBEL zond nu een kapitein der Hottentotten met eenige Bastaardkaffers er op uit, om kafferkralen te zoeken en gaf hem tot een „tabé" of geschenk voor den kapitein of hoofdman der Kaffers mee een koperen hart met eenige strengen koralen. Om 1 uur 45 min. werd weder ingespannen en 3 u. 40 min. trok men door de Kaga, langs welke rivier volgens het oordeel van de tot het gezelschap behoorende deskundigen geschikt en best land in cultuur zou te brengen zijn, wijl hier het water gemakkelijk af te leiden was. Om 5 u. 45 min. was men genaderd tot de Komma, een rivier met sterken stroom, waarvan het water echter troebel en vaal, schoon goed van smaak was. Vele Farnataalsche hoenders (Soules pirilades) brachten hier eenige afwisseling in de overigens zoo rustige, bijkans uitgestorven natuur. Het was mooi, stil en helder weer. Dan begint het relaas voor den Zondag daaraanvolgende aldus:

„Zondag 27de.
Van hier.

6 U. 30 M. door de Komma, door eene zeer moeijelijke drift; — doordien de klippen in den bodem der rivier zeer ongelijk lagen en zij eene roede of 6 breed met stijle oevers was. Wij reden verder over kort-grazige heuvels zonder hout, even als op de Sneeuwbergen, tot 9 U., wanneer wij aan eene waterplas uitspanden.

Zonshoogte 70° 36′ komt op 32° 25′ Z.Br.

1 U. 30 M. weder op weg over eenen langen heuvel, in 't afdalen van welke wij in een bosch van Doornboomen (Mima Nila) kwamen, die zonder eenige struiken, zoo verre van elkaar stonden, dat men er even met de wagens door kon komen; deze boomen waren van onderen ook kaal, waarschijnlijk door het afbranden van 't gras. Aan den voet dezer heuvel bij een klein riviertje, de Caroems genaamd, vonden wij 4 U. 30 M. eene kraal van Kaffers, wier Capitein JERAMBA heete.

Een menigte hunner kwam terstond aanloopen, en verwelkomden ons met *tabé* te roepen. Een oogenblik hierna kwam de Capitein met eenigen der zijnen bij ons. Sommigen hadden assegaaijen of werpspiessen in de hand, waarmede ze, veel lopende, Tabé geroepen hebbende, bleef de Kapitein een korten tijd staan en zette zich daarna op de hurken met de zijnen neder.

28. Palo Kaffer.

Hij zat vooraan in 't midden der troep. De Capitein Hottentot verzekerde, dat JERAMBA met het present zoo wel in zijnen schik was geweest, dat hij terstond een jong beest voor de Hottentots had doen slagten. Nadat ik hem en zijn gevolg eenige tabak had gegeven, liet hij een mand met melk halen; die voor hem gezet zijnde, roerde een jonge kaffer de melk om met eene kalbas, in 't midden over lang doorgesneden, dronk een teug en lag de lepel weder in de melk.

Ik en de meesten onzer dronken toen mede, maar 't smaakte slegt, want de melk was half dik en zuur. Naderhand vernam ik, dat zij de melk nooit anders gebruiken. Eene troep vrouwen plaatsten zich op eenige distantie agter de mans; zij werden mede met tabak beschonken.

De mans zijn van eene rijzige gestalte en sterk geleed; hebben wel geproportioneerde beenen onder 't lijf, schoon de neus wat plat, en wat dikke lippen, was hunne phisionimie [1]) niet lelijk, doordien hen de oogen zeer levendig staan. Op den eenen schouder droegen zij een karos, die bij sommigen over en bij anderen onder den anderen schouder met een riem over de borst was vastgemaakt en hen langs den rug tot even boven de kuit hing. De karossen scheenen met haar er aan zeer wel bereid te zijn en waren van runderbeesten, leeuwen, tijger [2]) of andere vellen. Hunne Genitalia bedekken ze door een lap vel, hetgeen wel lang, doch smal en los tusschen de beenen hangt, zoodat die door de minste beweeging bloot hangen; er waren ook, die zonder zoodanige lap liepen; maar over de kop der penis hadden ze nog getrokken een stukje leder als een vinger van een handschoen, gemaakt van het vliesje, hetgeen in 't zakje der kalveren om

[1]) Lees physionomie of physiognomie.
[2]) Bedoeld wordt natuurlijk de luipaard (Felis pardus) of panter.

iedere testis zit; daar dit stukje leder werd toegetrokken, hadden sommigen tot een versiersel eene kopere knoop zitten. Onder den buik droegen zij eene bandelier van verscheidene snoeren koralen. Op 't hoofd hebben zij kroes haar, maar een ruigen baard: om het hoofd een ris couris, vele pluimen en kwasten, gemaakt van 't haar der springbokken; in de ooren de doppen van tondeldozen; om den hals eenige snoeren koralen; voorts eene menigte kopere plaatjes zoo in 't haar, in de ooren, om de hals, als in de nek hangen; sommigen agter op den karos het schild van een schildpad. Om de beenen even boven de voet een band gemaakt van eene pees van eenig beest, van onderen fijn gesneden en gepluisd als franje.

De vrouwen waren klein van gestalte en gansch niet fraai: Zij hadden de konen sterk uitpuilende, de moeders hangende borsten en de meesten dikke lompe beenen. Op het hoofd eene kap van een vel gemaakt, met vier hangende slippen, twee van voren en twee van agteren; om het lijf een karos, die zoo ruim is, dat zij zoowel het onderlijf gelijk eene rok tot op de kuiten als 't bovenlijf bedekt: gemeenlijk ééne schouder bloot, en om de beenen een band even als de mans.

Mans en vrouwen om de armen kopere of olifants tanden ringen. Zij schijnen zich met alles wat zij krijgen kunnen en op allerlei manieren op te schikken, doch het meeste houden zij van geel koper en roode, kleine koralen.

Mans en vrouwen houden zich afgezonderd, zelf in 't dansen aan twee partijen over elkaar. Dit dansen bestond in het stampen met de hakken en zich even met de toonen opteligten, met een kirrie (de kirrie is een kleine stok van 2½ voet lang met eenen knods van 2½ duim diameter, zeer zwaar en gemaakt van een worteleind. Zij werpen met deze kirrie even als met den assegaij, en kunnen er vogels en klein lopend gedierte als bokjes, reetjes, behendig mede treffen. Ook gebruiken zij 't scherpe eind in hunnen landbouw, om den grond om te roeren:) of stok, of assegaai in den eenen hand, zonder van plaats te veranderen, onder een brommend gezang, en het uiten van eenige woorden evenals die der Joden in hunne Synagogen. De vrouwen staan op 2 à 3 voeten afstand met het aangezicht tegen over de mans. Twee à drie oude wijven liepen rondom de geheele hoop van mans en vrouwen.

Zij schenen vrolijk van humeur en vriendhoudend; want verscheiden mans gingen gearmd, of malkaar de hand gevende; ook deelden zij over en weder het brood en vleesch, dat zij van ons kregen, mede. In deze kraal stonden 14 à 15 hunner huisjes, gemaakt in het rond van omgebogen staken met teenen doorvlochten, met lang gras digtgestoken en beesten-mest mitsgaders klei toegesmeerd; 8 à 10 voeten wijd, en zoo hoog, dat men er ruim in overeind kon staan. Doch de ingang (was) zoo laag, dat men er doorkruipen moest; evenbinnen den ingang stond een scherm van teen, die ze zeiden, dat dienden ter afweringe der pijlen van de Bosjesmans, van wien ze zeer gekweld worden, en tegen wien ze slegt gewapend zijn, als gebruikende alleen assegaaijen of werpspiesen van circa 5 voet lang, van ligt hout, aan 't vooreind voorzien van eene ijzere spies, een pink dik of plat geslepen met eenen scherpen punt, of als eene ronde elst, scherp gekarteld of ook wel vierkant-gekarrelde hoeken; (des te kunstiger, daar zij eenen steen tot aanbeeld en eenen steen tot hamer hebben:) waarom zij dan ook schilden met zich voeren, die met den eenen hand op den grond voor zich gehouden, hen op de hurken zittende tegen de pijlen dekt. Deze schilden zijn van beestenvellen, en als een in de lengte doorgesneden cylinder gemaakt omtrend 4 voeten hoog.

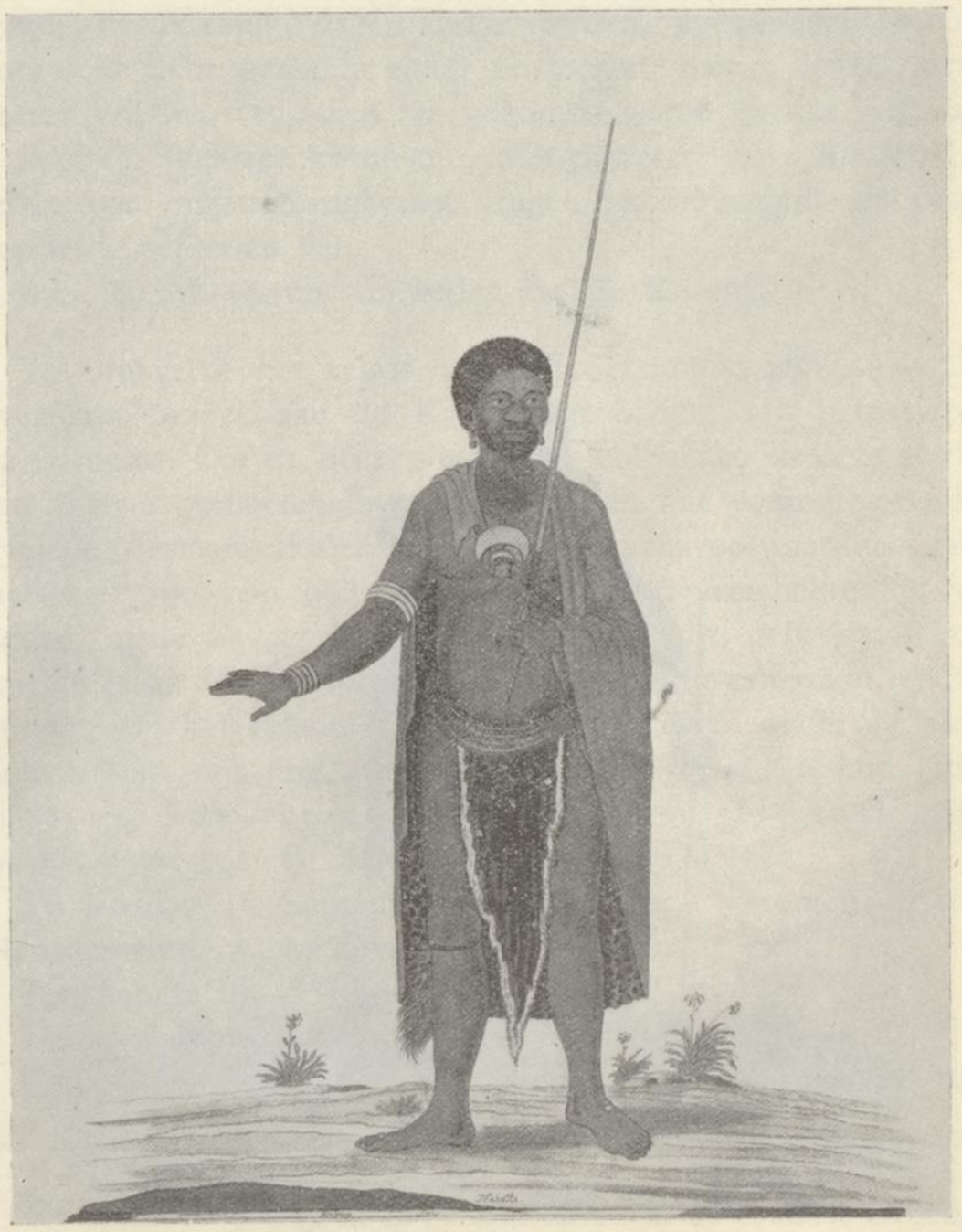
Deze ijzere spies is aan de houten schaft vast verbonden door eene band van basten-peesen, vooral wilde.

Doordien er geen ander licht in deze hut kwam, dan door den lagen ingang, lieten wij eene blikke doorgeslagen lantaarn komen, naar welker gebruik de Kaffer kapitein terstond vroeg. Eene brandende kaars er ingestoken zijnde, stond hij zeer verbaasd over het effect er van. De huisraad des Kapiteins bestond uit eenige schilden en aardepotten. Een jonge Kaffer, ons willende toonen, hoedanig zij die assegaaijen gebruiken, wierp dezelve al loopende, met zijnen regter-arm boven zijn hoofd zwaaijende. Naderhand echter willende beproeven, hoeverre zij daarmede juist treffen kunnen, ondervond ik, dat zij geenzins van hunne worp zeker zijn; want eene schapenvacht op 50 passen tegen eene hegge opgehangen hebbende, was er maar één, die er in werpen kon, en dat ook nog maar eens, schoon hij het meermalen herhaalde. Dus dat enkel treffen maar een hasard schijnt geweest te zijn.

Wij ruilden verscheidene mandjes van hen, waartoe ze zeer gereed waren. De Mandjes zijn kunstig van biezen (: een soort van Cyperus:) gemaakt, en waterdigt: zij gebruiken hier ijzere naalden toe als elzen. Zij bedelden zeer om koralen en koper, maar waren gansch niet brutaal of assurant, en gingen altijd met een lagchend wezen weg, schoon hen iets geweigerd werdt.

Naast de kraal zagen wij twee stukjes grond met doorns afgeschoten; in 't een stonden Tabaksplanten en Kaffers-koorn, waarvan de plant, die even opkwam, veel geleek naar de Turksche tarwe of milie (: mogelijk de holcus Sorghum:) — en in 't ander kalbassen, pompoenen.

De vrouwen schijnen het meeste werk te moeten doen, want eenige beesten ter zijden afloopende, moesten zij ze aandrijven, zonder dat er zich één manspersoon mede moeide.

29. Mahotti-Kaboo Palo Caffer.

Tegen den avond liet JERAMBA alle zijne beesten aandrijven en voor ons ten toon stellen, in de gedachten zijnde, dat wij alleen hier gekomen waren om te ruilen. In welke gedachten zij door onze Leidslieden nog meer gesterkt waren: — want ik wierd gewaarschuwd, dat zij door hunnen Hottentot den kafferen hadden doen aanzeggen, om veele beesten aantevoeren. Het stond hen geweldig tegen den borst, dat ik niet wilde geruild hebben, en hadden zij zich in den beginne niet zoo sterk geëngageerd om mede te gaan, en naderhand, toen ik mij omtrend het ruilen van vee en inruilen van weggelopen slaven, van welken wij er één onder hen vonden, zeer tegen hunne mening expliceerde, geschaamt mij alleen naar de Kaffers te laten trekken; zouden zij zekerlijk zijn 't huis gebleven: — want zij begonnen voor ons vertrek reeds allerlei zwarigheden optewerpen, opdat ik van mijn voornemen zoude afzien.

Gemelde onze leidslieden gaven geene gunstige getuigenis van de Kaffers, dien zij als zeer te mistrouwen afschilderden. Veel op hun Christendom pronerende, waren de anderen maar zwarte schelmsche Heidenen, die 't alleen toeleiden om de Christenen van kant te helpen. — Ingevolge van dat denkbeeld was hunne bejegening tegen deze natie ook vrij norsch en brutaal, waarover ik met hen wel eens in woordenwisseling kwam. Hoe weinig men omzigtig gewoon is met de Kaffers omtegaan, bleek aan dit geval. Onze Leidslieden van verre eenige Hottentotten of Kaffers ziende, zetteden het direct te paard op hen aan en joegen ze zoodanig, dat ik in de verbeelding was, dat de jacht op wild gedierte geschiedde. Eenen kleinen Kaffer ingejaagd hebbende, deden ze dien voor de paarden uitlopen en gaven hem tot een oppasser aan hunnen Hottentot; maar nauwelijks was zij aan de kraal der Kaffers gekomen, of er kwam eenen, die met zeer veel verstoordheid en een verwijt, dat men hem zijnen jongen met geweld afnam, dien terugeischen. T' was mij reeds wonderlijk voorgekomen, niets van dit bovenstaande wetende, dat terwijl wij voor de Kaffersvrouwen, die in eene troep bij elkander zaten, stonden: eene oude vrouw met veel angst hare kinderen, die wij betasteden, uit onze hand rukten en agter af bragt, niettegenstaande de andere vrouwen zeer vriendelijk waren en haar toeriepen bij hen te komen; nadat wij echter door teekenen en onzen tolk haar deden beduiden, dat zij niets te vrezen had, bragt ze de kinderen weder te voorschijn. Waarschijnlijk heeft zij geweten, wat er met de bovengenoemde jongen was voorgevallen.

26. Cafferin (met kind op den rug).

Dat onze Lieden hier echter bekend waren, bleek klaar, want schoon wij door 't veld zonder eenig spoor of gebaanden weg reden, en onder anderen twee rivieren moesten passeren, die zeer stijle oevers hadden, en op de bepaalde plaatsen alleen konden doorgetrokken worden, kwamen wij met onzen Cours altijd wel uit. Ook toonde de Capitein JERAMBA met het aanwijzen van zijn vinger verscheiden onder de onzen te kennen.

Tot deze kraal behoorden ruim honderd Kaffers, zoodat zij wel met hun zessen in eene hut moeten huishouden.

Stil helder weer. Warm.

Maandag 28de.

Al vroeg in den morgen kwamen van rondsom veele Kaffers onder hunne Capiteinen uit 4 à 5 hier nog omstreeks gelegen kralen aanzetten; bij zich hebbende wel een 4 à 5000 Runderbeesten, mede met voornemen om met ons te handelen. De Capiteinen waren 4 in getal. Een hunner, zijnde nog een jongeling, was met die van zijn gevolg op de kin, wangen en 't voorhoofd, sterk met rood geverwd en vernieuwde dat telkens. De verw was fijne, roode steen. Zedert heb ik vernomen, dat dit verwen van het aangezicht een krijgsteken is, en dat deze Capitein, tot wiens kraal de hiervoor gemelde met geweld geroofde jongen behoorde, met intentie was gekomen om mij en mijn gevolg den hals te breken, van welk voornemen hij echter weerhouden werd door de andere Capiteins en de presenten, dien ik hem gaf. Ieder dezer Capiteins werdt gelijk aan JERAMBA was geschied, beschonken met eene strengen koralen en Oorbelletjes, alsmede eene kopere halve maan, waaraan eene ster hing. De Capiteins plaatsten zich terstond bij en naast elkaar in eenen troep van de hunnen en bleven dus een geruimen tijd zitten praten. Hunne taal gelijkt in de klank veel naar die der Mosambikers, en zij klokken niet, gelijk de Hottentotts schijnen te doen.

De Capiteins schijnen nog al met eenige distinctie behandeld te worden en gezag te hebben, want één onder hen joeg zijn volk, dat te lang naar zijnen zin rondom onze wagens zworf, met veel authoriteit weg. Zij schijnen niet veel, gelijk de meeste Africaners, ten minsten aan dezen Uithoek, van staan te houden, want zij hadden ons kwalijk gegroet of zetteden zich terstond op de hurken neder.

De jonge manschappen en eenige vrouwen drentelden wat rondom de wagens uit nieuwsgierigheid of om iets te ruilen. De vrouwen, die bij elkaar zaten, hadden 't hier ook veel drukker met praten dan de mans. De vrouw van den Capitein JERAMBA was jong en zag er het beste uit. Ik gaf haar een koper hart en eenige snoeren kralen. De Kaffers houden veel van honden, waarvan zij eene menigte hadden, doch die klein en verbasterd waren. Musicale Instrumenten hebben wij bij hen niet gezien.

Wij examineerden heden eenen jonge Kaffer uit ons gevolg en vonden, dat hij gelijk de Joden besneden was. Volgens zijne beduidenis omtrend de groote der kinderen geschiedde dit op hunne 6 of 7 jaren met een blank geslepen assegaaij, door den

vader of een ander zonder onderscheid. Deze gewoonte van besnijden, ook onder de Madagaskars [1]), is wel gemeen onder Kaffers, maar niet onder de Hottentotten.

De hoorens hunner beesten, waar op verscheiden wijzen uitgegroeid, 't geen zij, de beesten nog jong zijnde, naar hunnen zin door snijden dwingen. Zelf waren er beesten, wier horens geklooft waren en er dus vier schenen te hebben, twee opstaande en twee neerhangende. Hiertoe maken zij de hoornen van het vee, nog jong zijnde, met een gloeijend ijzer warm, zoolang tot dat die hette ze week en buigbaar maakt.

Capitein JERAMBA had er zeer veel tegen, dat wij naar de andere kralen zouden rondrijden en wilde ons geen wegwijzer geven. Hij was bevreesd, dat wij derwaarts wilden gaan om te ruilen, en dat hij dus 't profijt daarop zoude missen, bewerende, zoo als hij wel hadt, dat hij vooraan liggende, ook den voorrang moest hebben. Ook zeide een der andere Capiteins, dat het naar zijne gedachten den Koning, Paro bij hen genaamd, niet aangenaam zoude zijn, dat wij verder voorttrokken. Zoo dit waar was, had deze Kaffers-vorst geen ongelijk, want, aangemerkt de ruwe manier, op welke de onzen met dat volk en de Hottentots leven, hadt hij niet veel goeds te verwachten in zijne mening.

Ik heb omtrend hunne manieren niets anders kunnen opmaken, als volgens hetgeen ik zag. Op de mondelinge berigten was weinig staat te maken, want hetgeen ik weten wilde, moest ik eerst zeggen aan een van onze Leidslieden, die Hottentots verstond, of aan onzen Capitein Hottentot; deze moest het overzeggen in 't Hottentotsch aan eenen Basterd-Kaffer en deze weder aan de andere Kaffers; dus zoodanige vraag door 3 à 4 monden moest gaan, terwijl het op zich zelve reeds moeijelijk is, om zijn denkbeelden direct aan zulk een woest volk voor te dragen. [2])

Onze Leidslieden verhaalden ons veel omtrend het ongenoegen der Kaffers wegens ons vertrek zonder te willen ruilen en zochten mijzelf te doen geloven, dat zij er ons met geweld toe dwingen zouden; doch ik schreef alle deze vertellingen toe aan hun ongenoegen deswegen, 't geen zooverre ging, dat, wanneer ik op den middag weder vertrok met intentie naar 't Zuiden optesteken en de Groote Vischrivier aan de Zeekant doortetrekken ter plaatse, daar ik vernam, dat nog een pad of oude weg van oude tochtgangers liep, zij absolut weigerden verder met mij voort te reizen op pretext, dat de oevers der gemelde Vischrivier zoo stijl waren, dat men er niet door zou kunnen komen.

[1]) Vide Grotium Hist. VI 288: Nec major civium laetitia quam admicatio fuit audientium circumcisos genitalia velatosque, caetera nudos agere, qua in orientem Africa vertitur insulae Madagascaris populos. Quanta infelicibus geniis illic licentia.

En meer overeenkomst hebben deze Eilanders met onze Kaffers in gestalte, kouleur, enz.

[2]) Elders rapporteerde de heer Sw. dat ook onder de Hottentotten nog meertaligheid bestond, hetgeen de conversatie nog moeilijker maakte. Zoo arriveerde het reisgezelschap den 15den October 1776 aan de Koega, een rivier, die een deels droge bedding had en voor een ander deel in eenige kuilen brak, in verder op gelegen holten zoet water bevatte. Er werd daar uitgespannen bij een nederzetting van de Conacquas-Kaffers, wier kapitein FADI heette en die vele basterd-Kaffers onder zijn bevelen had. „Zelfs spraken deze Hottentots eene bijzondere taal, die onze Hottentots niet verstonden. Wij vonden eene vrouw onder hen, die goed Nederduitsch sprak en voorheen bij eenen MEIJER als meid gediend had. Veele Hottentots, die 't Nederduitsch spreken, spreken het vrij prompt, alleen gebruiken zij eenige Bastaard phrases, die bij onze Colonisten zeer gemeen zijn. Deze Hottentots pasten op het vee van STEPHANUS VERNIRA; hier digt bij lag nog een andere kraal van Hottentots, die 't opzigt hadden over 't vee van G. SCHEPERS". Men zie hierachter onze bijlage van Hottentotsche woorden.

27. Cafferin.

Van geene Hottentots, die hier eenigzints bekend waren, voorzien zijnde, en daarenboven te zeer in mijnen tijd bepaald, om te wagen, dat ik eenige dagen konde worden opgehouden om eenen doortocht door gemelde rivier te zoeken, moest ik wel terugkeeren en den weg, dien wij gekomen waren, weder inslaan.

Capitein JERAMBA kwam ons in 't passeren van zijne kraal de reden van onzen terugkomst vragen en verzelden ons eenige honderde schreden ver.

5 U. 30 M. waren wij weder aan de Komma".

Tot dusverre het relaas van Mr. HENDRIK SWELLENGREBEL over zijn bezoek aan de Kaffers ter hoogte van het riviertje de Caroems. Dat de boeren onder de kolonisten in deze streken een al even armoedig bestaan leidden en wat woningtoestanden, hygiëne, bestaansmiddelen en andere levensvoorwaarden betrof, zich niet zoo veel boven de inboorlingen vermochten te verheffen, mede als gevolg van hun gemakzucht, gebrek aan hulp van de zijde der Compagnie en van het Gouvernement, en niet minder van het gehalte en soort dezer blanken onder de kleurlingen, leert ons nog duidelijk de beschrijving van hun milieu langs de Sneeuwbergen in de Camdebo of het Groengat, weshalve we ook dat relaas hier nog laten volgen.

„Woensdag 16 September, helder weer, 's morgens frissche Noordenwind, warm, ongemeen veel en lastig stof.

Zonshoogte 66° 53′ komt op 32° 14′ Z. Br.

Miswijzing van 't Compas 24° Noord-West.

Pijlden den berg over de Platte Rivier, waarheen onze route zal zijn O. t. $\frac{5}{g}$ Z. Z. Heldere lucht, warm, Frissche Noordenwind.

De Camdebo, 't geen in 't Hottentotsch beteekent: Groengat, is eene streek lands van ruim 3 Uren breed, dat zich 6 à 7 U in

24. Een Caffersvrouw (met kind).

de lengte langs de Sneeuwbergen uitstrekt. Het ligt veel hooger dan in het Z. hiernaast gelegen Caroveld en is nogthans fraai met gras begroeidt, daar het andere schraal en dor is, waarschijnlijk door dien de grond in de laagtens te zout en zalpeterachtig is. De grond schijnt hier eene geele klei te zijn. 'T Beste gras staat in de Doornbosschen, daar 't beschaduwd is. Aan de boorden der rivieren staat zoogenaamde Kweek of breedgras, 't geen hiervoor 't beste gehouden wordt. Schoon de heuvels tot tegen hunne kruinen zeer klipachtig zijn, staan er echter veele graspollen. 'T gras is nogthans spillig en geen klaver of kemp er onder; echter zuiver van onkruid. Hier wordt geen meer koorn dan zooveel tot de consumtie nodig is, geteelt. Het regent er in den bouwtijd niet, 't weder is dan koud en guur, zoodat men op geene plaatsen zaaijen kan dan daar men water bij leiden kan, veele plaatsen zijn er echter, die bevochtigd kunnen worden en op deze groeit het koorn zeer weeldrig. Men heeft in den Zomer veel donder, wanneer het ook het meeste regent. Het transport van 't koorn zou wat te verre vallen, al konde het van de naaste Zeekust over Zee verder geschieden.

Doch buiten den koorn-teelt zou dit district van zeer veel importantie zijn, wanneer de Landen langs de Zee-kust bebouwd wierden, want door de capitale weide, die hier is voor het vee en zeer wel in eenen goeden staat te houden was, zou men dit binnenland kunnen houden tot den aanfok van vee, en dus daartoe minder land in de bovengenoemde bouwdistricten nodig hebben. Nu hebben hier eenige lieden, die onder Stellenbosch en elders digt bij de Hoofdplaats wonen, eenige veeplaatsen tot het aanfokken van trekossen en schapen. Men karnt er veel *boter*, die door de opkoopers aan de Kaap op 3 à 4 st. het ℔ gehouden wordt. Ook maakt men er veel *zeep*, die van 4 tot 8 st. naar rato er veel te gelijk aangebragt wordt, geldt. Doch dewijl een wagen niet meer dan 1000 ℔ boter en 4 à 500 ℔ zeep kan laden, schiet er van eene wagen vracht, met dewelke men bij de *twee maanden* nodig heeft om heen en weder te rijzen en voor dewelke men ten minste twee spannen, dat is *20 ossen* moet medenemen, niet veel meer over dan het onderhoud der wagens.

Met Ossen betaald men veel de recognitie van 24 Rds voor iedere plaats, *'t stuk gerekend tegen 8 Rds* aan de Compagnie, die ze op hare posten gebruikt. Men heeft ook eenige winst op den verkoop van hamels, die hier *4 schellingen 't stuk* gelden. Voor iemand, die deze plaatsen niet dan tot het aanfokken van vee (: t geen om de schraalheid der weiden, naderbij niet meer mogelijk is:) houdt, schiet buiten dien aanfok niet veel winst over. Verscheiden lieden hebben zich hier ter neder gezet en konden er een zeer goed leven hebben, indien het transport naar de Hoofdplaats niet zoo moeijelijk en kostbaar was, daar *de meesten nu niet veel beter dan de Hottentotten leven.*

Schoon zij hier op zijn hoogst 4 à 5 Schoften van de houtbosschen afwonen, en dus goede huizen konden hebben, bestaat de woning hier uit eene muur van klei, 3 à 4 voeten hoog opgetrokken, daarboven een dak van riet, geene verdeeling van kamers, zonder schoorsteen, trekkende de rook door een gat in 't dak; een deur van fluitjes-riet met een touw vastgebonden, een vierkant gat tot een vengster. De bedsteden van elkaar gescheiden door een Hottentots-matje, dus de bedlegering vrij gezellig is! de vloer van klei gemengd met mest; hierop staat alles onder een; boter, karn, vers geslagt vee, brood, etcetera, terwijl de hoenders, eenden, jonge varkentjes als in eene menagerie onder een lopen, ja zelfs de duiven tegen het dak nestelen.

De huisraad is naar proportie; een klein tafeltje, of bij gebrek van dit een houte kist, 3 à 4 veldstoeltjes, welkers zittingen zijn van huiden, enz. In deze schuren, die kwalijk 40 voeten lang en 15 breed waren, hielden op sommige plaatsen twee tot drie huisgezinnen met hunne kinderen huis. De zindelijkheid was er dus niet groot. Het geringe vertier der producten doet de activiteit in deze Lieden, die bovendien reeds zeer veel houden van jongs af in 't veld op de jagt te leven, hoe langer hoe meer verminderen en het is te voorzien, dat *dit nog eene geheel verwilderde natie zal worden.* Ik heb maar *twee* huizen gevonden, die ordentelijk opgebouwd waren en daar het zindelijk doch vrij verre van weelde was. Men ziet hier bijna geene slaven. — de Hottentotten dienen om vee en maken de ménage niet brillanter maar wel nog stinkender.

In de Camdebo liggen circa 30 plaatsen, waarvan er omtrend 25 bewoond zijn. Zoo men niet begint de weide voor het vee door kunst te conserveren, is 't te vrezen, dat de weelderigheid, die nu reeds, daar deze streek eerst zedert 7 à 8 Jaren is begonnen bevolkt te worden, merkelijk begint te verminderen, niet lang duren zal en dit veld even als hetgeen nader aan de Hoofdplaats ligt, geheel verwilderen. Dit gaat reeds zoo verre, dat eenen JAC. BOTHA naar de Groote-Vischrivier heeft moeten opruimen, omdat hij hier geene weide voor zijn vee had; en eenen A. VAN DEN BERG sprak elders anders naar toe te willen trekken, vermits hij het op zijne plaats niet houden kon.

De koude en rijp is er zoo scherp, dat op de meeste plaatsen, geen Limoen-boomen groeijen kunnen; ook waren de takken der Perzikenboomen van den top meer dan een voet lang als dood gevroren; waarschijnlijk, doordien dit veld, reeds op zich zelven hoog, zoo digt onder de koude en hooge Sneeuwbergen ligt".

Dit is waarlijk geen verheffend beeld van den wel eens al te poëtisch beschreven trek der 18de eeuwsche kolonisten „gewoon

aan het *ossewagen-* en *tentleven,* aan eenzaamheid, *vrijheid* en eigenheid en meester zijn, vertrouwend op God en vol eerbied voor Zijn Woord", gelijk Dr. GODEE MOLSBERGEN in zijn aardig boekje „Geschiedenis van Zuid-Afrika" al te idyllisch opmerkt. Het bij herhaling afgekondigde verbod van veehandel, de ziekten onder de beesten, sprinkhanenplagen, recognities ten bate der Compagnie en last not least overvallen der inboorlingen konden alle gezamenlijk den boeren nog niet zooveel schade doen als hun eigen inertie, lamlendigheid en onkunde. Zij versuften en werden ontmoedigd, ook al doordat de Compagnie niets deed om hun welvaart te bevorderen, hen geestelijk op hooger peil brengen en hun economisch een wapen in de hand te geven, om te vechten tegen de vele gevaren, die hen van verschillende kanten bedreigden. Het relaas van Mr. HENDRIK SWELLENGREBEL uit het jaar 1776 toont dit wel allerduidelijkst aan en daarom is het reeds zulk een merkwaardig gedenkstuk voor de economische geschiedenis van Zuid-Afrika en evenzeer is zijn tocht door het Noord-Oosten tot in het Kafferland langs de Zuidoostkust weer terug in waarheid een economische ontdekkingsreis, nog vóór Gouverneur PLETTENBERG zijn welbekende reis naar het land der Xosa's had ondernomen en de Groote Vischrivier tot officieele grens tusschen blanken en Kaffers vaststelde (1778) en de ontdekkingsreizigers kapitein GORDON en luitenant PATERSON de Oranjerivier en Groote Rivier haar naam bezorgden (1779).

Ginneken, Juni 1932. A. HALLEMA.

VERKEER.

Verlenging van het luchtpostcontract.

Het afloopen van het contract tusschen de regeering en de Union Airways, welke binnen het gebied der Unie een vasten dienst onderhoudt tusschen Kaapstad en Durban en tusschen deze laatste plaats en Johannesburg, heeft de gemoederen in beweging gebracht. Er wordt binnen het gebied der Unie ook nog regelmatig gevlogen over het traject Johannesburg—Kaapstad als laatste etappe in den dienst vanaf Londen, welke door de Imperial Airways wordt verzorgd en het is te begrijpen, dat deze laatste onderneming er prijs op stelt, ook de verbindingen tusschen Johannesburg en de overige groote plaatsen in handen te krijgen. Voorafgaande aan het verschijnen van berichten daaromtrent in de pers, is er in de regeeringskantoren blijkbaar al een felle strijd gevoerd tusschen de beide ondernemingen, terwijl er bovendien blijkbaar ook nog anderen zijn, die gaarne zouden willen mededingen.

Op een zeker moment wordt, wanneer men het niet eens kan worden, zulk een zaak tot een politieke gemaakt en gaat men elkaar in de pers bestoken met argumenten, die, hoe interessant ook, met de zaak waar het om gaat dikwijls weinig of niets te maken hebben en het zal wel geen verwondering baren, dat in Zuid-Afrika dan al spoedig de tegenstelling tusschen het Britsche rijk en de Unie naar voren komt. Intusschen was de controverse in het onderwerpelijke geval niet zoo gemakkelijk op dit geliefde terrein, waar de geesten onmiddellijk tot partij kiezen gereed zijn, te brengen, omdat de Imperial Airways weliswaar een uitgesproken Britsche onderneming is, welke door de Engelsche regeering wordt gesubsidieerd, maar de Union Airways kan daarnaast niet met evenveel gemak haar zuiver Afrikaansch karakter bewijzen, ook al ontvangt zij een ondersteuning van £ 8000 per jaar van de Unie-regeering. Zij wordt er dan ook van beticht, geenszins Zuid-Afrikaansch, maar veeleer van Duitsche nationaliteit te zijn. Dat er oorspronkelijk een nauwe betrekking tusschen haar en de meest vooraanstaande Duitsche onderneming op het gebied van vliegtuigbouw heeft bestaan, is trouwens niet onwaarschijnlijk. Dat zou reeds geconcludeerd kunnen worden uit de voorkeur, welke aan de Duitsche Junkers-toestellen werd verleend, ondanks dat haar ijverige en bekwame directeur, majoor MILLER, een en andermaal van zijn voorkeur voor Fokker-toestellen heeft doen blijken, zonder dat hij er in mocht slagen het eenige toestel van deze fabriek, waarover hij beschikte, door meerdere te doen volgen. Tegenover zijn pertinente verklaring, dat Union Airways een zuiver Zuid-Afrikaansche onderneming is, al kan hij thans niet aantoonen in wiens handen de aandeelen zich thans bevinden, staat de bewering, dat zij een dochtermaatschappij van Junkers is.

In een interview met den minister van Verdediging heeft deze zich in Durban uitgelaten op een wijze, welke inderdaad zou doen vermoeden, dat het hier ging om een strijd tusschen Engelsch en Duitsch kapitaal, waardoor het persdebat eerst recht aan den gang werd gebracht. Ten einde de misverstanden echter niet nog grooter te maken, heeft de regeering ten slotte haar standpunt kenbaar gemaakt en verklaard, om reden der groote belangen, welke Zuid-Afrika heeft bij een zuiver nationalen luchtvaartdienst binnen zijn eigen gebied, thans niet tot verlenging van het bestaande contract te kunnen overgaan. Men wil, èn om economische èn om militaire redenen, een dienst, die zuiver Afrikaansch is georiënteerd, waar Zuid-Afrikaners worden opgeleid en waarop de regeering te allen tijde kan rekenen.

Deze uitspraak doet vermoeden, dat men niet alleen met de bestaande verhoudingen op dit gebied niet onverdeeld tevreden is, maar ook — dat men een kans ziet om het plan eener zuiver nationale onderneming ook inderdaad te verwezenlijken. In dit verband moge er nog aan worden herinnerd, dat onlangs het eerste, in de Unie gebouwde vliegtuig de lucht in is gegaan. De ontwerper en bouwer is de heer CHRISTO ERASMUS van Somerset Oost, een boerenzoon, die, naar men meent, wel eens een tweede Fokker zou kunnen blijken te zijn, d.w.z. een autodidact met uitgesproken aanleg voor het vak, die, na aanvankelijke proefnemingen op zijn vaders boerenplaats en een daarop volgende studie in Amerika, thans tot den bouw van vliegtuigen is overgegaan.

Daar de verwezenlijking der door de regeering gekoesterde plannen speciale wetgeving vereischt, is besloten, de bestaande verhoudingen nog een jaar te continueeren, teneinde tijd te winnen voor het scheppen van de organisatie welke aan de door een nationale regeering te stellen eischen, voldoet.